مـــارکس و ئەنـــارکیزم*2/.. و: زاهیر باهیر

نوسینی : Rudolf Rocker
ساڵی 1925

بەشی دووەم :

مانیفێستی کۆمۆنیستیی کە وەک یەکێک لە بەرهەمە سەرەتاییەکانی سۆسیالیزمی زانستی دادەنرێت و ناوەڕۆکەکەی لە نووسینەکانی "یۆتۆپیا"یەکەوە وەرگیراوە، چونکە مارکسیزم فۆرییەی (Fourier) لەگەڵ سۆسیالیستە یۆتۆپیاکان پێکەوە کردووە. ئەم پێچواندنە یەکەکە لە بەرزیترین پەرادۆکسەکانە، ئەمەش بە دنیاییەوە بەزەحمەت شایەتحاڵی بەهای زانستی مارکسیزمە. ڤیکتۆر کۆنسیدرانت یەکێک بوو لە باشترین نووسەرانی سۆسیالیستیی کە مارکس پێی ئاشنا بوو: تەنانەت لە ڕۆژانی پێش ئەوەشی ببێتە سۆسیالیست ئاماژەی پێدەکرد. لە ساڵی 1842دا ڕۆژنامەی Allgemeine Zeitung هێرشی کردە سەر Rheinische Zeitung کە مارکس سەرنوسەری بوو و تۆمەتباری کرد بەوەی کە خۆشیی بە کۆمۆنیزمەدا دێت. پاشان مارکس لە مانشێتی ڕۆژنامەکەدا وەڵامی دایەوە و بەم شێوەیە ڕایگەیاند: "کارەکانی وەک ئەوانەی لیرۆکس، کۆنسیدێرانت (Leroux, Considerant) و لە سەرووی هەمووشیانەوە کتێبە دزەپێکراوەکەی پرۆدۆن، (Proudhon) ناتوانرێت بە هیچ مانایەکی ڕووکەشانە ڕەخنەیان لێ بگیرێت؛ پێویستیان بە لێکۆڵینەوەی درێژخایەن و ورد هەیە پێش ئەوەی مرۆڤ دەست بکات بە ڕەخنەگرتنیان" [3]

گەشەسەندنی فیکری مارکس زۆر لە ژێر کاریگەری سۆسیالیزمی فەرەنسیدا بوو؛ بەتەمام لە نێو هەموو نووسەرانی سۆسیالیستی فەرەنسا، ئەو کەسەی کە بەهێزترین کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەکانی هەبوو، پی.جەی پرۆدۆن (P. J. Proudhon) بووە، تەنانەت ئاشکرایە کە کتێبی پرۆدۆن 'موڵکایەتی چییە**؟' (What is Property?) وایکرد مارکس پێشوازی لە سۆسیالیزم بکات. تێبینییە ڕەخنەگرانەکانی پرۆدۆن لەسەر ئابووری نەتەوەیی و مەیلە جۆراوجۆرەکانی سۆسیالیستیی جیهانێکی تەواو نوێی بەڕووی مارکسدا کردەوە و مێشکی مارکس-ی زۆرتر سەرسام کرد، لە سەرووی هەمووشیانەوە، بە تیئیۆری زێدەبەها وەک ئەوەی سۆسیالیستی ئیلهامبەخشی فەرەنسی داینابوو. دەتوانین سەرچاوەی عەقیدەی

[دەکتەریین] زێـــدەبەها، ئەو "دۆزینەوە زانســـتییە" گەورەیەی کە مارکسیستەکانمان زۆر شانازی پێوە دەکەن، لە نووسینەکانی پرۆدۆندا بدۆزینەوە. لە سایەی ئەوەوە بوو کە مارکس بەو تیئۆرییە ئاشنا بوو کە مارکس لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەکانی دواتری سۆسیالیستەکانی ئینگلیز: برەی (Bray) و تۆمپسۆن (Thompson) گۆڕانکاری تێدا کرد.
تەنانەت مارکس بە ئاشکرا گرنگیی زانستییە گەورەکەی پرۆدۆنی ناسی و لە کتێبەکی تایبەتدا، کە ئەمڕۆ تەواوی کۆپیی ئەو چاپە نەماوە، بەرهەمەکەی پـــرۆدۆن کە 'مـــوڵکییەت چییە؟' ناودەبـــات بە" یەکەم مانیفێســـتی زانســـتی پرۆلیتاریـــای فەڕەنســـی" ئەم بەرهەمە لەلایەن مارکسیستەکانەوە چاپ نەکرایەوە، وەریشنەگێڕدرایە سەر زمانەکانی تر، گەر چی نوێنەرانی فۆرمی مارکسیزم هەموو هەوڵێکیان داوە بە پەخشکرنی نووسینەکانی مامۆستاکەیان بە هەموو زمانێک. ئەم کتێبە لەبیر کراوە و هۆکارەکەشی ئەمەیە: چاپکردنەوەی دووبارە ئەو قسە بەمانـــا و بە پەیوەنـــدییەی هەمـــوو ئەو شتـــانەی کە مـــارکس دواتـــر لەبارەی ئەو بیرمەندە (پرۆدۆن) دیارەی ئەنارکیزمەوە نووسیویەتی، بە جیهان ئاشکرا دەکات.

مارکس نەک هەر لە ژێر کاریگەری بیرەکە ئابوورییەکانی پرۆدۆن بوو، بەڵکو هەستیشی بە هەژموونی تیئۆرییە ئەنارکیستەکانی سۆسیالیستی گەورەی فەڕەنسییش کرد و لە یەکێک لە بەرهەمەکانی ئەو سەردەمەدا بە هەمان شێوەی پرۆدۆن هێرش دەکاتە سەر دەوڵەت.
درێژەی هەیە
....
*وەرگێڕانـــی ئەم وتـــارە بە مەبەســـتی چەلەحـــانەی نێـــوانی مارکسییەکان و ئەنارکیستەکان نییە بەڵکو بە ڕوونکردنەوە یا تیشك خستنە سەر هەندەك لایەنی تاریکی دوو کەسایەتی زۆر گەورەیە کە مارکس و پرۆدۆنە . بەتایبەت مارکس کە مارکسییە کوردەکان بە ئاگای ئەوە نین کە مارکسی لاو ، لاوەکی یاخیی ، کۆمۆنیست بووە، بەڵام مارکسی بە تەمەن ڕادیکالییەکەی وردە وردە کاڵ دەبێتەوە تا ئەو جێیەی کە خەباتی پڕۆلیتاریا بەرەو پەڕلەمانتاریزم دەبات .
بەڕای من زەرووڕە کە مارکس وەکو خۆی کە بووە ببینین، نەك وەکو ئەوەی کە دەمانەوێت .

و: زاهیر باهیر

**موڵکییەت چییە؟ ناوی کتێبە مەشوورەکەی پرۆدۆنە . موڵکییەت لێرەدا بە مانا کوردییەکەی نایەت کە تەنها بە زەوی و خانو دەوترێت ، بەڵکو لای پرۆدۆن وشەیەکی گشتگیرە و هەموو چەشنەکانی موڵك و موڵکایەتی دەگرێتەوە بە سامان و سەرمایە و …. واتە هەموو خاوەندارێتییەکی تایبەت .

[3] Rheinische Zeitung, number 289, 16 October 1842.

مایکل ڕۆبن: دوانزە پرسیار کە ڕۆژنامەنووسانی تورکیا ناوێرن بیکەن..

“ئەم ئارتیکڵە کە ٣ سێ مانگ دوای کودەتاکەی ١٥/٧/٢٠١٦ تورکیا بڵاوکراوەتەوە. بەڵام لەبەر بەپێزی بابەتەکە، ووردی شرۆڤەکە و دەوڵەمەندی زانیاریەکانی، وە لەبەرئەوەی کە تاکو ئێستایش ئازادی ڕۆژنامەوانی لە تورکیادا خراپتر بووە، بە پێویستم زانی کە لە زمانی ئینگلیزیەوە وەریبگێڕمە سەر زمانی کوردی بۆ ئەوەی خوێنەری کورد هەندێک لایەنی شاراوەی ئەردۆگان بزانن و بیناسن بە تایبەتی کە پرسیارگەلێک دەوروژێنێت کە وەڵامەکانی لە خودی پرسیارەکاندایە. بە دڵنیاییەوە ئەو پرسیارانە لە نێو مەحفەلی دەوڵەتیدا سەنگیان هەیە و حسابیان بۆ دەکرێت، بەتایبەتی لە ئەمریکادا. ئەو زانیاریانەی لەم ووتارەدان، لە کەناڵە میدیا باوەڕپێکراوەکانی ئەمریکا و ئەوروپا بڵاوکراوەتەوە و لینکەکانی لە ووتارە ئینگلیزیەکە و وەرگێڕانە کوردیەکەدا هایپەرلینک کراون.” “لوقمان ئابڵاخی”

د. مایکل ڕۆبن ٢٥/١٠/٢٠١٦

ئازادی ڕۆژنامەگەری یەکێکە لە قوربانییە سەرەکییەکانی دەسەڵاتی ڕەجەب تەیب ئەردۆگانی سەرۆک کۆماری تورکیا.
ئەو بە بەردەوامی دەستی بەسەر ڕۆژنامەکاندا گرتووە، سکاڵای لەسەر سەرنوسەرەکانیان تۆمارکردووە و ڕۆژنامەنووسانی زیندانی کردووە.

بە گوێرەی ئەو ڕیزبەندییەی ڕۆژنامەنووسانی بێسنوور، لە کۆی ١٨٠ دەوڵەت لە جیهاندا، ئازادی ڕۆژنامەوانی لە تورکیادا لە ڕیزبەندی سەدوپەنجاو یەکەم (١٥١) هەمینە ، لە خوار ڕوسیای ڤلادیمێر پوتینەوە.

لە ساڵانی داهاتووشدا، لەگەڵ بەردەوامبوونی ئەو باری نائاسایی، ڕەشبگیری و پاکتاوکردنەی ئەردۆگان دەیکات، پێدەچێت ڕیزبەندی تورکیا زیاتر دابەزێت و تەنانەت ڕەنگە بێتە خوار کۆماری ئیسلامی ئێرانیشەوە.

دەربارەی کاریگەری ڕۆژنامەگەری چاپ و ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی تورکی لەسەر پشتیوانی ژیان، ئەو پرسیارانە چین کە ڕۆژنامەنووسان لە پشت پەردەوە باسیدەکەن (بەڵام ڕێگەیان پێنادرێت ڕووماڵیان بکەن یان ڕاپۆرتیان لەسەر بنووسن و بڵاویان بکەنەوە)؟

ئەمانەی خوارەوە تەنها مشتێکن لە خەرواری ئەو پرسیارانە:

١- ئەردۆگان چۆن بوو بە ملیاردێر؟

ئەردۆگان لە خێزانێکی تا ڕادەیەک هەژار لە شاری (ڕیزە)ی سەر کەنارەکانی دەریای ڕەش لەدایکبووە. باوکی لە پاسەوانی کەناراوەکان بووە و لە دەریادا کاری کردووە. هەندێکجار ئەردۆگان بە وەدەستهێنانی داهاتی زیاتر تەنانەت خواردنی لەسەر شەقامەکانیش فرۆشتووە.

لە ساڵی ١٩٧٣ خوێندنگەیەکی ئایینی تەواو کردووە و هەر زوو چۆتە دنیای سیاسەتەوە. لە کۆتاییدا بووەتە سەرۆکی شارەوانی ئەستەنبوڵ و دوای ماوەیەکی کورت لە زیندان بەهۆی هاندانی ئایینی، بووە بە سەرۆکوەزیران و ئێستا سەرۆک کۆمار. لێرەدا پرسیارەکە ئەوەیە: چۆن سامانی پیاوێکی وەک ئەردۆگان ئەوەندە زیادیکرد کە ببێت بە ملیاردێر؟

تورکەکان بیرۆکەیەکی زۆر باشیان هەیە لەو بارەیەوە. ئەردۆگان لە ئەنجامی ماوەی سەرۆکایەتی شارەوانیدا ڕووبەڕووی ١٣ سیازدە کەیسی لێکۆڵینەوەی گەندەڵی بۆتەوە؛ بەڵام بەهۆی پارێزبەندی پەرلەمانییەوە، ئەمانە هەرگیز چارەسەر نەکراون. باڵیۆزخانەی ئەمریکا بڵاویکردەوە کە ئەو بە لایەنی کەمەوە هەشت هەژماری(ئەکاونتی) بانکی سویسرای هەیە.

ڕوونیشی کردەوە کە بەشێکی ئەو سامانە لە ڕێگەی (دیاری) هاوسەرگیری بە کوڕەکەیەوە بووە. تۆمارە شریتییەکان کە ڕاستەقینەن بەڵام بە شێوەیەکی نایاسایی دزەپێکراون، دەریدەخەن کە باس لە چۆنیەتی تەسفیەکردنی نزیکەی ملیارێک دۆلاری کاش دەکات. ئەردۆگان دەسەڵاتی خۆی بەسەر دادگاکاندا بەکارهێنا بۆ هەڵوەشاندنەوەی دۆسیەکە و دەستگیرکردنی ئەو داواکاری گشتی و دادوەرانەی کە

هەوڵیان دەدا بەدواداچوون بۆ ئەو مەلەفانە بە بکەن.
پێویستە پرسیاری هاوشێوە سەبارەت بە دەستکەوتە نهێنییەکان لە بارەی بیلالی کوڕیەوە بکرێت.
بەڕاست بیلال لە ئیتاڵیا چی بەسەر هاتووە؟ هەروەها بوراک کە شوێنی نهێنییە و وونە.
هەر ڕۆژنامەنووسێک کە لە تورکیا دەژی و هەوڵی بەدواداچوون یان گەڕان بە دوای سەرچاوەکانی سەروەت و سامانی ئەردۆگان و ئەندامانی بنەماڵەکەی بکات، بۆ دەیان ساڵی داهاتووی ژیانی، خۆی لە زیندانا دەبینێتەوە.

٢- کوا بڕوانامە زانکۆییەکەی ئەردۆگان؟

لە ژیاننامەی فەرمی ئەردۆگاندا هاتووە کە لە ساڵی ١٩٨١ بڕوانامەی لە بەشی زانستە ئابووری و بازرگانییەکان لە زانکۆی مەڕمەڕە وەرگرتووە. بەڵام کێشەکە ئەوەیە: تا ئەو کاتە هیچ بەشێکی لەو جۆرە لە زانکۆی مەڕمەڕە بوونی نەبووە.
لە ساڵی ١٩٨٢ دا زانکۆکە بەشی زانستە ئابووری و کارگێڕییەکانی زیادکرد بۆ زانکۆکە، بەڵام هیچ تۆمارێک نییە کە ئەردۆگان هەرگیز بەشداری تێیدا کردبێت. لە دەستووری تورکیادا، بڕوانامەی تەواوکردنی چوار ساڵەی زانکۆ مەرجی پێشوەختە بۆ پۆستی سەرۆکایەتی لە تورکیادا.
ئەگەر ئەردۆگان درۆی لەسەر هەبوونی بڕوانامە کردبێت، ئایا دەتوانێت وەک سەرۆک کۆمار بمێنێتەوە؟
بێگومان ئەو گریمانەیە تەنها لە کاتێکدایە کە ئەگەر سەروەری یاسا لە تورکیادا بوونی هەبێت. جەنگیز چاندار، پاساوهێنەر بۆ ئەردۆگان و دوایی بوو بە ڕەخنەگری ئەردۆگان.
لێرەدا ، ئەلمەنیتەر، زانیاری زیاتری هەیە.

٣-ئایا چیرۆکێکی تر لە پشت هەوڵی کودەتاکەوە هەیە؟

هەوڵی کودەتاکەی ١٥ی تەمموز کە ئەردۆگان بە “دیاری خودا” وەسفیدەکرد، تا ئێستاش وەک گەورەترین هەواڵەکانی ئەمساڵی تورکیا دەمێنێتەوە. ئەردۆگان لە ماوەی چەند کاتژمێرێکدا شوێنکەوتوانی فەتحوڵڵا گولەن، کە بیرمەندێکی ئیسلامیە کە ئەردۆگان تا ساڵی ٢٠١٣ دەزی هاوبەشی لەگەڵیدا هەبوو، بە ڕێکخستنی هەوڵی کودەتاکە تۆمەتباری کرد.
هەندێک لە شوێنکەوتوانی گولەن لەنێو ئەو کەسانەدا بوون کە بەشدارییان کردووە، بەڵام تا ئێستا حکومەتی تورکیا بە فەرمی نەیتوانیوە بەڵگەی تێوەگلانی گولەن بە دەسەڵاتدارانی ئەمریکا

بخات□وو. دژایەتی فەتحوڵڵا گولەن و ناڕەزایی لە بزووتنەوەکەی شتێکە؛ بەڵام ناوزەدکردنی بە گروپێکی تیرۆریستی لە ئاستی داعش یان قاعیدە شتێکیترە.
زۆر پرسیار هەن کە ئاماژە بە بەشداربوون و تاوانباری خەڵکیتریش دەکەن. زۆرێک لە بەرپرسە باڵا سەربازییە بەشداربووەکان، شوێنکەوتووی گولەن نەبوون؛ لەڕاستیدا هەندێکیان زۆر لە پارتی دەسەڵاتدار(ئاک□ پە)ەوە نزیکبوون.
هەروەها شوێنی ئەردۆگان خۆی لە نێوان کاتژمێر ٥ی ئێوارەدا کاتژمێر ١:٣٠ بەیانی ڕۆژی کودەتاکە نازانرێت و ئەردۆگان خۆیشی باسینەکردوە کە لە کوێ بووە. بەڕاستی پێدەچێت ئەردۆگان پێشوەختە بەو هەوڵەی زانیبێت و تەنانەت ڕەنگە هانی دابێت بۆ ئەوەی بیکاتە بیانوو بۆ سەرکوتکردن. لە وڵا تێکی ئاساییدا ئەمە دەبێتە بابەتی لێکۆڵینەوەیەکی ڕۆژنامەوانی؛ بەڵام لە تورکیادا ڕۆژنامەنوسان تەنها قسەکانی ئەردۆگان دووبارەدەکەنەوە.
بابەتگەلێکی دیکەی پەیوەست بە کودەتاکە لە ڕۆژنامەکانی تورکیا قەدەغەکراوە بریتین لەوەی کێ بەرپرسیار بووە لە کوژرانی خەڵکی سڤیل لە ئێوارەی کودەتاکەدا. بەڵگەی حیکایەت ئامێز هەیە کە زۆرێک لە هاوڵا تیە مەدەنیە کوژراوەکان پێدەچێت بە شێوەیەکی هەڕەمەکی لە لایەن یەکەیەکی تایبەتەوە تەقەیان لێکرابێت کە لە ژێر فەرمانی پێکهاتەی سەربازی ئاساییدا نەبوون.
لێرەدا پرسیاری زۆر هەن لەسەر ڕەفتار و کردەوەکانی کۆمپانیای ڕاوێژکاری بەرگری نێودەوڵەتی(سادات)، کە هاوتایەکی تورکیە لەگەڵ سوپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامی، کە هەندێک لە تورکەکان باسیان لەوە کردووە کە گوایە پێش هەوڵی کودەتاکە بۆ خزمەتکردنی ئەردۆگان، مەشق و ڕاهێنانیان بە سوپایەکی نهێنی کردووە. دوای ئەوە، کردنی ع□د□نان تەنریڤێردی، سەرۆکی ڕێکخراوی سادات، بە ڕاوێژکاری سەربازی لەلایەن ئەردۆگانەوە، پرسیار و گومانەکان زیاتر دەکەن.
تانریڤێردی لە کاتی کودەتا نەرمەکەی ساڵی ١٩٩٧ لەلایەن ئەرکانی گشتیی تورکیاوە لە کارەکەی دوورخرایەوە و پێدەچێت ئەویش لەو کاتەوە لەسەر چز بووبێت بۆ تۆڵەسەندنەوە لە سیستەمی عەلمانیەت.

٤- ئەگەر(فیت□) □□□□ □□□□ □□□□□□ □□□□) یش هەیە؟
دژایەتی فەتحوڵڵا گولەن و ناڕەزایی لە بزووتنەوەکەی شتێکە؛ بەڵام ناوزەدکردنی بە گروپێکی تیرۆریستی لە ئاستی داعش یان قاعیدە گەمژانەیە.
گۆڕینی ناوی (بزووتنەوەی خزمەت) لە لایەن ئەردۆگانەوە بە ڕێکخراوی

تیـــ□ری فەتحوڵڵـــا(فیت□) □□□□ □□□ □□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□.□□□□□ □□ □□ □□□□□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□ □□□□. پاساوی ئەردۆگان بۆ ئەو ناوزەدکردنە ئەوەیە کە ئەندامانی فیتۆ بەیعەت بە گولەن دەدەن و تۆڕێکـی خۆبەخۆییانەیـــان بۆ بەرژەوەنـــدی و دەســـەڵاتی خۆیـــان پێکهـێنـــاوە. ئەگەر وابێـــت، ئەوە چ جیـــاوازیەکی هەیە لەگەڵ شوێنکەوتوانی ئەردۆگان؟

ئەگەر ناسانـــدنی فیتۆ دروســـت و ڕێپێـــدراو بێـــت وەک گروپێکـــی تیرۆریســـتی، ئایـــا ئامـــاژەکردن بە ڕێکخـــراوی تیرۆریســـتی ئەردۆگان(ئیتۆ)یش دروست و ڕێپێدراو نیە؟ ئەگەر وانیە، ئایا دوو پێوەری جیاواز یان فلتەرێکی سیاسی هەیە کە پێویستە هەموو ڕاپۆرتە تورکییەکان پیایدا تێپەڕن؟

فیتۆ – ڕێکخـــــــــراوی (Fethullahist Terror Organization (FETO
تیرۆری فەتحوڵایی

ئیتۆ – ڕێکخراوی تیرۆری (Erdoganist Terror Organization (ETO
ئەردۆگانی

٥- ئەگەر گولەن تیرۆریستە، بۆچی ئەردۆگان هەتا پێش ساڵی 2013 کاری لەگەڵدا کردووە؟

کە بـــاس لە تۆڕ و فەلســـەفەی ئـــایینی دەکرێـــت، جیـــاوازیەکی کەم لە نێـــوان گـــولەنی پێـــش ٢٠١٣ و گـــولەنی دوای ٢٠١٣دا هەیە. هەروه□ـــا جیاوازی لە نێوان ئەردۆگانی پێش و دوای ٢٠١٣دا نییە. تاکە شتێک کە لە نێوان پێش و دوای ٢٠١٣دا جیاوازە، هاوپەیمانی سیاسی بوو. ئەردۆگـــان پێـــداگری لەســـەر ئەوە دەکـــات کە گـــولەن تیرۆریســـتێکی کارامەیە.

ئەگەر وایە و بەو پێیەی ئێســـتا گـــولەن هەمـــان ئەو پیـــاوەیە کە لە دەیەی یەکەمی دەسەڵاتی ئەردۆگاندا بوو، بۆچی ئەردۆگان ئەو هەموو ماوەیە ئەو هاوپەیمانیە توندوتۆڵەی لەگەڵ گولەن هەبوو؟

٦- بۆچی ڕاپۆرت یان ڕووماڵکردن لەسەر هێرشەکانی پەکەکە قبوڵکراوە بەڵام لەسەر داعش نا؟

تورکیـــا ڕووبەڕووی تەحەددای هەردوو یـــاخیبووان، پەکەکە (پـــارتی کرێکاری کوردستان) و گروپە چەپەکانی وەک پارتی بەرەی ڕزگاریخوازی گەلـــی شۆڕشگێڕ (دی.ئێچ.کەی.پی-ســـی*)، وە هەروه□ـــا گـــروپە ئیسلامیە تیرۆریستەکانی وەکو داعش.

ســـەیر لەوەدایە کە کـــاتێک پەکەکە یـــان گـــروپە کـــوردییە پەراوێزخراوەکان هێرشدەکەن، هەواڵی ئەو هێرشە زۆر جار بۆ چەند

ڕۆژێک لە تورکیادا دەبێت بە سەردێڕی(هەواڵەکان)، مانشێتەکانی ڕۆژنامەکان، لەگەڵ بەردەوامبوونی لێکۆڵینەوەکان لەو ڕووداوانەدا، هەمان شت بۆ (دی.ئێچ.پی.کەی.)یش ڕاستە کە لە ساڵی ٢٠١٣ دا هێرشیانکردە سەر باڵوێزخانەی ئەمریکا لە ئەنکەرە.
بەڵام کاتێک داعش هێرشدەکات، حکومەتی تورکیا بڵاوکردنەوەی ئەو ڕاپۆرتانە و لێکۆڵینەوە لەو هێرشانەی داعش قەدەغە دەکات.
ئایا هۆکارێک هەیە کە حکومەتی تورکیا هەوڵی قەدەغەکردنی بەکارهێنانی ووشەی توندوتیژی ئیسلامییەکان دەدات بەڵام ڕێگە بدات کە ڕاپۆرتەکانی توندوتیژی کورد زاڵ بن بەسەر مانشێتەکاندا؟
(Revolutionary People’s Liberation Party/Front (DHKP-C:پارتی بەرەی ڕزگاریخوازی گەلی شۆڕشگێڕ (دی.ئێچ.کەی.پی-سی)

٧- بۆچی دەزگای هەواڵگریی تورکیا(میت) یارمەتی بەرەی نوسرە و داعشیاندا؟
لەم بارەیەوە بەڵگە حاشاهەڵنەگرەکان زۆرن کە هەم بەرەی نوسرە کە سەر بە قاعیدەیە لە سوریا، وە هەم داعشیش چەک و پشتیوانی ک□رەستەیان لە دەسەڵاتدارانی تورکیا وەرگرتووە.
کاتێک کە ڕۆژنامەنووسەکان ئەو چیرۆکەیان ب□□اوکرد□و□ و ب□تەکەیان وروژان وە بەڵگەی فۆتۆگرافییان پێشکەش کرد، وەڵامی ئەردۆگان ئەوە بوو کە سەرنووسەری ئەو ڕۆژنامەیەی زیندانیکرد.
بەهەمان شێوە کاتێک سەربازک□کانی تورکەکانی سەر سنووری نێوان تورکیا و سوریا، بارێکی چەکیان بۆ ناو سوریا ڕاگرت، ئەردۆگان فەرمانی دەستگیرکردنی بۆ سەربازه□کان دەرکرد نەک بۆ قاچاخچییەکان.
سانسۆرکردنی چیرۆکێک نایکاتە چیرۆکێکی درۆ یان هەواڵێکی درۆ؛ بەڵکو تەنها پرسیاری زیاتر دەوروژێنێت.

٨- ئایا یەکەیەکی مەرگی تورکیا لە پشت تیرۆرەکانی پاریسەوە بوو؟
ساڵی ٢٠١٣ دا سێ چالاکوانی کورد لە ئۆفیسەکەیان لە پاریس تیرۆرکران. هەرسێکیان ئەندامی پەکەکە بوون. لە کاتێکدا ئەمریکا و تورکیا پەکەکەیان وەک گرووپێکی تیرۆریستی پۆلێن کردووە، ئا لەو کاتەدا تورکیا لە ئاستێکی باڵادا لە گفتوگۆی ئاشتی و دانوستاندا بوو لەگەڵ پەکەکەدا.
فەرەنسییەکان ئۆمەر گونێییان دەستگیرکرد کە تەمەنی ٣٢ ساڵە و لە تەمەنی ٩ ساڵیدا گەیشتبووە فەرەنسا.
دوای کوشتنەکان، پەیوەندی تەلەفۆنی نێوان عومەر و هەواڵگرێکی سەر بە دەزگا هەوڵگریەکەی تورکیا لەلایەن فەرەنسیەکانەوە پێزانرا کە دەیسەلمێنێت کە عومەر پەیوەندی بە دەزگای هەواڵگری تورکیاوە

کردووە ، ئەمەش پرسیارێک دەوروژێنێت:
ئایا تورکیای ئەندامی ناتۆ تیرۆرکردنی ئۆپۆزیسیۆنەکانی لە پایتەختی هاوئەندامەکی ناتۆ ئەنجامداوە؟

٩- بۆچی ئەردۆگان زاواکەی خۆی کرد وەزیری نەوت ؟
بەرات ئەلبەیرەق، کە تەمەنی ٣٧ ساڵە و زاوای ئەردۆگانە، لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥ بوو بە وەزیری وزەی تورکیا، ئایا باشترین و شایستەترین بوو؟ یان هۆکاری تریش لە ئارادایە؟
بە لەبەرچاوگرتنی مەیلی ئەردۆگان بۆ دانوستاندن لەسەر گرێبەستەکان یان دیلەکانی وزە و دانیشتن لەگەڵ سەرکردەکانی وەک پوتین و مەسعوود بارزانی سەرۆکی دیفاکتۆی هەرێمی کوردستان بەبێ ئەوەی فەرمانبەرانی حکومی لە ژوورەکەدا هەبێت، ئایا دامەزراندنی ئەلبەیرەق ڕێگەیەک بوو بۆ ڕێکخستنی پارەی بەرتیل و هێشتنەوەی ئەو نهێنیانە لەناو خێزانەکەیدا؟
یان لە کاتێکدا ئەردۆگان کە لە ساتی تووڕەیی پارانۆیا یان گوماندا هاوپەیمانەکانی پێشووی لە پۆستی سەرکردایەتی لە پارتە سیاسییەکەیدا دەردەکات، ئایا ڕێگە خۆشدەکات بۆ ئەندامانی خێزانەکەی وەرگرتنی پۆستەکانیان؟ ئەگەر وایە، ئایا ئەگەری هەیە کە ئەلبەیرەق سەرۆک وەزیرانی چاوەڕوانکراو بێت؟ ئایا تورکیا دەبێتە کۆمارێکی بەماوەیی وەک حافز ئەسەدی سوریا و وەک ئەوەی کە حوسنی موبارەکی سەرۆکی پێشووی میسر دەیویست؟

١٠- ئایا دەتوانین باسی (هاوکار)هاوڕێکانی ئەردۆگان بکەین؟
هاوڕێکانی ئەردۆگان مایەی فزول یان جێگەی پرسیارن.
لەوانەیە ئەردۆگان لەسەر فەرشی سوور پێشوازی هاوڕێکانی بکات، بەڵام بە زۆربەی کەسانی دیکە، ئەوان تەنها “دوژمن”ن.
یەکەم: یاسین قازی، بازرگانێکی سعودییە کە وەزارەتی گەنجینەی ئەمریکا تا ساڵی ٢٠١٤ بە پەیوەندی بە ئوسامە بن لادن، سەرۆکی ئەلقاعیدە، دەستنیشانی کردبوو، کەچی ئەردۆگان دەیگووت: “من بەڕێز قازی دەناسم. من باوەڕم پێی هەیە وەک چۆن باوەڕم بە خۆم هەیە. مەحاڵە بەڕێز قازی پەیوەندی لەگەڵ ڕێکخراوێکی تیرۆریستی هەبێت، یان پشتگیری لە ڕێکخراوێکی تیرۆریستی بکات.”
بە وەلانانی مشتومڕ لەسەر قازی، ڕەنگە شایانی ئەوە بێت کە بزانین ئەردۆگان چۆن لە سەرەتاوە ئەوی ناسی و سروشتی پەیوەندی نێوانیان چیە و چۆنە. ئەو پرسیارانە دوو هێندە زیاترن کاتێک دێتە سەر پەیوەندیی بیلاڵی کوڕی ئەردۆگان لەگەڵ قازی لەو کاتانەدا کە سزا نێودەوڵەتیەکان لەسەر قازی هێشتا کارا بوون. بەڵام ئەوە تەنها

مشتێکە لە خەرواری ئەو جۆرە پەیوەندیانە.
گوڵبەدین حیکمەتیار لە خراپترین کارەکتەرەکانی ئەفغانستانە کە لە سەردەمی خەباتی سەرەتایی موجاهیدەکاندا وەک تاکە سەرکردەی جەنگی ئەفغانی ناوبانگێکی پەیدا کرد کە لە هیچ شەڕێکدا دژی سۆڤیەت سەرکەوتنی بەدەست نەهێناوە. بەڵکو لەجیاتی شەڕ دژی سۆڤیەت، تەنها هێرشی دەکردە سەر هەر ڕکابەرێکی ئەفغانی کە لە لوتکەدا بوو.
ئەوە حیکمەتیار بوو کە لە ساڵی ١٩٩٢ دوای کشانەوەی سۆڤیەت شەڕی ناوخۆی دەستپێکرد. لەم ساڵانەی دواییدا هاوپەیمانی لەگەڵ تاڵیبان و قاعیدە و ئەردۆگان(لەم ڤیدیۆیەدا ئەردۆگان لەگەڵ ئەو سەرۆک چەتە(لۆردی شەڕە) گەنجەدا دەردەکەوێت) کردووە.
چۆن ئەردۆگان چاوی بە حیکمەتیار کەوت و ئەوی ناسی، تەنانەت لەو کاتەیشدا کە تورکیا بە تیرۆریست ناوی بردووە؟
بێگومان خالید میشعەل (توندڕەوترین سەرکردەی حەماس)، و عەلی خامنەیی ڕێبەری باڵای ئێران، ئنجا گرێبەستە بازرگانییە کەسییەکانی لەگەڵ ڤلادیمێر پوتین دیسانەوە بەشێکن لەو پەیوەندیانە.
بە کورتی پێدەچێت ئەردۆگان کۆمەڵێک هاوڕێی هەبێت کە جیاوازی ڕیش□یان هەیە لەگەڵ هەر سەرکردەیەکی ئاسایی ناتۆ.
کەی دەستی بەم پەیوەندیانە پێکرد؟ چۆن ئەو جۆرە هاوڕێیەتییانە پەرەیان سەند؟ ئایا پەیوەندییەکە پەیوەندی سیاسیی□، بازرگانییە یان هەردووکیان؟

١١- چ(دییڵ) گرێبەستێکتان لەگەڵ پوتین کردووە؟
ساڵێک لەمەوبەر پەیوەندییەکانی ڕوسیا و تورکیا لە نزمترین ئاستدا بوو لەدوای جەنگی ساردەوە، بەڵام دوای کۆبوونەوەی مانگی ئاب، هەردوو سەرکردە بڕیاریاندا ئەو ڕق و کینەیە بنێژن. دوابەدوای ئەوە ڕێککەوتنی ڕاکێشانی بۆری و وتووێژ لەسەر کڕینی سیستمی مووشەکی ڕووسی لەلایەن تورکیاوە بەڕێوەچوو.
ئایا هەر ئەمەندەیە یان شتی زیاتر هەن؟
ئایا ئەردۆگان باسی لە ئەگەری ڕێکەوتن لەسەر دروستکردنی بنکەیەکی سەربازی ڕووسی لەگەڵ پوتین کردووە، بۆ نموونە لە شاری مێرسین لە تورکیا؟ لە کاتێکدا ڕەنگە ئەمە شتێکی دوور بێت و ڕوودانی ئاسان نەبێت، بەڵام ئایا پوتین پێشنیازی ئەوەی کردووە کە بە شێوەیەکی تاکتیکی چەکی ئەتۆمی ڕووسی لە سەر خاکی تورکیا داب□ن□ت؟
لەسەر ئاستی کەسی ئەردۆگان خۆیدا، ئایا ئەردۆگان هیچ پارەیەکی لە بانکەکانی ڕووسیا هەیە؟ ئایا ئەو سەروەت و سامانانە هی ئەردۆگان خۆیەتی یان هی تورکیا یە؟

ئایا کاریگەری دەستڕاگەیشتنی ڕووسیا بەو پارانە ڕۆڵی هەبووە لە مامەڵەکردن دەربارەی ڕێکەوتنەکانی لەگەڵ ئەردۆگان؟

١٢- بۆچی دادگا داخستنی ئاکەپەی لە ساڵی ٢٠٠٨دا ڕەتکردەوە؟
دادگای دەستووری تورکیا لە ساڵی ٢٠٠٨دا سزاکانی دژی پارتی داد و گەشەپێدان(ئاکەپە)، پارتەکەی ئەردۆگانی، تاوتوێ کرد کە ڕەنگە ببوایە هۆی هەڵوەشاندنەوەی ئەو پارتە. بەڵام گ□□□ینی دادوەرێک لە دوا ساتدا هۆکاری مانەوەی ئاکەپە بوو وەکو حیزبێک.
زۆرێک لە تورکەکان باس لەوە دەکەن کە چۆن بازرگانێک(بزنسمانێک) کە ماوەیەکی زۆربوو لەلایەن ئەردۆگانەوە ڕاوەدوونرا بوو، تەنها پێش دەنگدانەکە پارەی خستە ناو ئەکاونتی ئەو دادوەرەوە.

بەڕاستی ئەو ڕۆژە چی ڕوویدا؟
ئایا پارە، دەستەکە یان بڕیارەکەی گ□□□ی؟ ئەگەر وایە بۆچی؟ وە ئایا بۆچی ئەردۆگان دواتر نەیهێشت دەسەڵاتدارانی تورکیا لێپێچینەوە لە کارەکانی ڕابردووی ئەو بازرگانە بکەن؟
پرسیارکردنەکە وەک وەڵامدانەوەکەی نییە. دیموکراسییەتی تەندروست پێویستی بە پرێس و چاپەمەنییەکی تەندروست هەیە. بەڵام پێچەوانەی ئەمە لە تورکیادا دەگوز□□ت کە ڕەنگدانەوەی خراپی هەیە لەسەر ئازادی ڕۆژنامەگەریی تورکیا بەشێوەیەک کە ئەو پرسە گرنگانەی پەیوەندیدارن بە گەندەڵی، ئاسایش و ئابووریەو□، بق□ و یاساغن.
بێگومان ئەگەر هیچ شتێک لە ئارادا نیە کە ترسی شاردنەوەی هەبێت، بۆچی نا بێت ڕێگە بە ڕۆژنامەنووسانی تورکیا بدرێت لێکۆڵینەوە لەم پرسانە و زۆر شتی تر بکەن؟
دکتۆر مایکل ڕوبین بیرمەند و ئەندامی باڵا لە پەیمانگای ئەمریکی ئینتەرپڕایز. ئەو بەرپرسێکی پێشووی پنتاگۆنە و بوارە سەرەکییەکانی توێژینەوەکانی و شارەزاییەکانی بریتین لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە تایبەتی ئێرانی دوای شۆڕش و یەمەن و هەردوو عێراقی پێش جەنگ و دوای جەنگ، تورکیا، هەروەها پێش ١١ی سێپتەمبەر کاتێکی لەگەڵ تاڵیبان بەسەر بردووە. بۆ ماوەی زیاتر لە دە ساڵ لە دەریادا وانەکانی سەبارەت بە ململانێکانی قۆچی ئەفریقا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و کولتوور و تیرۆر وتەوە، بۆ یەکەکانی هێزی دەریایی و دەریایی ئەمریکا کە جێگیرکراون.
دکتۆر ڕوبین نووسەر و هاونوسەر و هاوسەرنووسەری چەندین کتێبە کە بەدواداچوون بۆ دیپلۆماسی، مێژووی ئێران، کولتوری عەرەبی، دیراساتی کورد و سیاسەتی شیعە دەکەن، لەوانە "حەوت پایە: بەڕاستی چی دەبێتە هۆی ناسەقامگیری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا؟" (چاپخانەی

ئەی.ئی. ئای، ٢٠١٩)؛ "سەرهەڵدانی کوردستان" (چاپخانەی ئەی.ئی. ئای ، ٢٠١٦)؛ "سەماکردن لەگەڵ شەیتان: مەترسییەکانی بەشداریکردنی ڕژێمە سەرکوتکەرەکان" (کتێبی بەڕێککەوتن، ٢٠١٤)؛ و "ئێرانی ئەبەدی: بەردەوامی و ئاژاوە" (پاڵگرەیف، ٢٠٠٥).

دکتۆر ڕۆبین خاوەنی دکتۆرا و ماجستێرە لە مێژوودا لە زانکۆی یەیڵ، هەروەها خاوەنی بڕوانامەی بەکالۆریۆسە لە بایۆلۆجیدا.

ناساندن/ (٧) نامیلکە، شیعر و چیرۆک و ئۆپەرێت و شانۆ بۆ منداڵان.. ئەرسەلان حەسەن

هەگبەیەکی پڕ

(٧) نامیلکە، شیعر و چیرۆک و ئۆپەرێت بۆ منداڵان، هەگبەیەکی پڕی مامۆستا (زارا ئەحمەد جاف)ە بۆ منداڵانی نووسیووە و دیارە نووسین بۆ منداڵان لە هەر بوارێکدا هەستیارە و پێویستە نووسەر کۆمەڵێک بنەماو مەرج ڕەچاو بکات تا نووسینەکەی بەدڵی منداڵان بێت و منداڵان بتوانن سوودی لێوەربگرن و لە ئاست خواست و ویستییاندا بێت، چونکە دەمێکە گووتوویانە منداڵ لەم تەمەنەدا پەڕەی کاغەزێکی سپی پاکوبێگەردەو چتبووە و چۆنتبووە دەتوانی لە سەری بنووسی و هەر منداڵیش بۆ خۆی باشترین خووێنەر و ڕەخنەگری ئەو بەرهەمانەیە بۆی دەنووسرێن.

(٧) نامیلکە، شیعر، چیرۆک و ئۆپەرێت و شانۆ بۆ منداڵان، کۆمەڵێ بەرهەمێکی مامۆستای نووسەر (زارا ئەحمەد جاف)ە و لە ماوەی ئەزموونی تەمەنی نووسەری بۆ منداڵان نووسیوونی، کە دەتوانین بڵێین مامۆستا زارا لە زۆربەی بوارەکانی منداڵان قەڵەمی تاوداوە و بەرهەمی قەڵەمەکەی ئەم هەگبە پڕەیە.
هەگبە پڕەکەی مامۆستا زارا بریتییە لە سێ کۆمەڵە و کۆمەڵەی یەکەم بریتییە لە (٣) نامیلکەی شیعری و کۆمەڵەی دووەمیش لە (٣) کۆمەڵە چیرۆک و کۆمەڵەی سێیەم کە نامیلکەیەکە، بریتییە لە ئۆپەرێت و شانۆیی بۆ منداڵان و (ئەمین محەمەد)ی نووسەری بواری

منداڵان دوو پێشەکی جیاوازی بە هەر دوو کۆمەڵەی (شیعر و چیرۆک)ەکان نووسیووە.

شیعر بۆ منداڵان

(٣) نامیلکەی یەکەمی ئەم هەڵگبەیە تایبەتە بەشیعر بەناوەکانی (ورچەکەی هاوڕێم، کەشتی، بەچووە فیل). هەر سێ نامیلکەکە بریتییە لە (٧٠) شیعر بۆ منداڵان.
بێگومان دەزانین شیعر پانتاییەکی زۆری لەبواری نووسین بۆ منداڵان بەخۆی گرتووەو گومانیشی تێدانییە دەبێت شیعر نووسین بۆ منداڵان بە زمانێکی پاراو، ڕەوان و لە ئاست خواست و ئارەزوو و ویستی منداڵاندا بێت و زادەی ژینگەو دەوروبەر بێت و منداڵ بەرەو خەیاڵ و بیرکردنەوە بەرێت و بتوانێ بە ئاسانی بیانخوێنێتەوە و ئەزبەریان بکات، بەئەوەی هەناسە سواری بێت یان کاتێک بەیان دەخوێنێتەوە بە پەرۆشەوە گوێی لێ بگرن، بەئەوەی هەست بە بێزاری و بێ تاقەتی بکەن..، چونکە شیعر کاریگەریی بەرچاوی بە سەر کەسایەتی، ژیان و داهاتووی منداڵەوە هەیە.

چیرۆک بۆ منداڵان

(٣) نامیلکەی دووەمی ئەم هەڵگبەیە تایبەتە بە چیرۆک و سەرجەمییان (٣١) چیرۆکن. چیرۆک، بە باشترین ڕێگاو سەرەمەشق بوون بۆ بیرکردنەوەی منداڵ دانراوە. منداڵ بەهۆی چیرۆکەوە ئاشنای فەرهەنگی کۆمەڵایەتییەکان و ئاگاداری جیهانی دەوروبەری دەبێت و دەرک بەواقیعییەتەکان دەکات. خوێندنەوەی چیرۆک بۆ منداڵ پێش نووستن، یاریدەدەری منداڵەو ڕۆڵی گرینگی لە ڕۆشنبیری و زیرەکی و کرانەوەی مێشک و ئاسوودەیی دەروونی منداڵدا هەیەو ئەگەر دیقەتیش بدەین دەبینین زۆر لەمێژە ژنی کورد کۆرپەکەی بە لایلایەو گێڕانەوەی حیکایەت و سەربووردەی خۆش خەواندووە.

ئۆپەرێت و شانۆیی بۆ منداڵان

ئۆپەرێت و شانۆیی بۆ منداڵان، نامیلکەی سێیەمی لە سێ کۆمەڵە (٧) نامیلکەکەی مامۆستا زارا و کۆمەڵێک ئۆپەرێت و تێکستی شانۆیی بۆ منداڵانی تێدایە. ئەم نامیلکەیە ناوی (بووکەڵەکان)ە و ناوی ئەمیش وەک هەموو نامیلکەکانی تر، لە ناوی یەکێک لە دەقەکانی دووتووەی بەرگەکەیان هاتووە، دیارە ئەزموون سەلماندوویەتی پەروەردەکردن بە بووکەڵە، کاریگەری زۆر و بەردەوامی لە سەر مێشکی منداڵ هەیە، چونکە بووکەڵە بە زۆری سەرنجی منداڵ بەخۆی کێش دەکات و چیرۆکی نمایش، کاریگەری قووڵ و بەردەوام لە سەر مێشکیدا دەنێت.
ئەگەر ئاوڕێک لە بواری نووسینی منداڵان بدەینەوە، دەبینین ئۆپەرێت

و تێکستی شانۆیی و ڕۆمانی تایبەت بە منداڵان زۆر کەمە و نووسەران کەمتر ئاوڕیان لەم بوارە داوەتەوە و ئەمەش بەو مانایە نییە کە نەک ئۆپێرێت یان تێکستی شانۆیی و ڕۆمان کەمە، بەڵکو هەوڵەکانیش کەمن. ئەرستۆ دەڵێت: “شانۆ هونەرێکی شانۆییە کە زیاتر لە هەموو هونەرەکان مرۆڤی سەرسامی خۆی کردووەو کاتێک مرۆڤەکان کۆدەبنەوە بۆ سەیرکردنی شانۆیەک، لەخۆوە پەیوەندیان بە پاڵەوانەکانی بە دروست دەبێت و چۆن کارەکتەرەکان لە سەر شانۆ بەگژ ناخۆشییەکانی چارەنووسدا دەچنەوە، بینەرانیش گیرۆدەی شۆڕی دەروونی دەبن”. کەوایە دەبێت نووسەران زۆرتر ئاوڕ لەم بوارە بدەنەوە و هەوڵەکانیان زیاتر چڕبکەنەوە تا بتوانن خزمەتێکی باش بە منداڵان بکەن.

وێنەکانی ئەم هەگبەیە

پەیوەندی دەق و وێنە لە ئەدەبی منداڵاندا پەیوەندییەکی تایبەتە و هەندێک جار وێنە ناڕوونییەکانی دەقەکە ڕووندەکاتەوە. بۆیە کاتێک وێنەکێش وێنە بۆ چیرۆکێک یان شیعرێک یان هەر دەقێک دەکێشێت، پێویستە زۆر بەوردی و باش لە دەقەکە ڕامابێت ئەوجا وێنەکە بکێشێت، چونکە ئەگەر وێنەکە زادەی دەقەکە نەبێت یان لەگەڵ دەقەکە نەیەتەوە، هاوسەنگی نێوان خۆی و دەقەکە لاسەنگ دەکات و دوور نییە سەر لە منداڵ تێک بدات یان بشێوێنێت. لەم بەرهەمانەشدا، هەر بابەتێک وێنەی تایبەت بەخۆی هەیە و بە جوانی و سەردەمیانە وێنەکان کێشراوون، کە بێگومان چێژو جوانی تایبەت بە منداڵان دەدەن.

٧ نامیلکە
شیعر و چیرۆک و ئۆپەریت و شانۆیی
بۆ منداڵان
*چەندین شیعری جوان و شیرین و چیرۆکی پەند ئامێزی پەروەردەیی و دەقی شیعری ئۆپەریت.
*منداڵان فێری خۆشەویستی و بەیەکەوە ژیان و هاوکاری دەکەن.
زارا ئەحمەد جاف
چاپی یەکەم / ٢٠٢١

کەشتی
شیعر بۆ منداڵان
بێچووە فیل
شیعر بۆ منداڵان
بێچووە مراویی لە ناو ئاترسن
چیرۆک بۆ منداڵان
زارا ئەحمەد جاف
٢٠٢١
پشیلەکەی لاس
چیرۆک بۆ منداڵان
زارا ئەحمەد جاف

ئێمەیان هەڵخەڵەتاند.. رەسوڵ بەختیار

نازانم چ ناوێکی لێ دەنێن چیرۆک یان یاداشت یاخود سەر بوردە، بەڵام ژیانی گەنجێکی تەمەن 10-15 ساڵە ل□ هەشتاکانی سەدەی رابردوو بەو شێوەیە بوو.

، ئێمە لەسەرەتاوە هەڵخەڵەتاوین، باوک و باپیرانمان باسیان لەکورد دەکرد، ئێمەی منداڵ گۆێمان دەگرت بەتاسەوە گوێمان لەشیعرە کوردییەکان دەگرت کاتێک باسیان لەکوردایەتی دەکرد، خەممان دەخوارد کاتێک یەکێک بڕوای بەو دۆزە نەبوو، کاتێک تەمەنم 10-15 ساڵان بوو، بەشداریمان لەو خۆپیشاندانە دەکرد، کە گەنچە خوێن گەرمەکانی زانکۆ لەشەقامەکانی هەول□□ر سروودی ئەی رەقیبیان دەگوتەوە، ئای چەند شاگەشکە دەبووین، کاتێک بەعس بەو هەموو توند و تیژییەی هەترەشی لەو سروودە دەچوو، لەوەش گەڕێ کاتێک خۆپیشاندەران دەکەوتنە نێو کۆڵانەکان دایک و خوشکان چۆن بەهەلهل□وە دەهاتنە نێو کۆڵان هاواریان دەکرد بژی پێشمەرگە …بژی کوردستان، …ئەوانەی بڕواشیان پێ نەبوو، بەمەلوولییەوە لەلایەک دەوەستان و سەریان دەلەقاند، دەیانزانی هەر یەک لەو مێرد منداڵ و گەنجانە لەلایەن بەعس بگیرێن، بێگومان لەسێدارە دەدرێن.

چەند مەزن لام چەند گەنجێک هەڵیانکوتایە سەر بانی قوتابخانەی رووناکی کچان و ئاڵای عێراقیان دابەزاند و دواتر سووتاندیان، لەبیرم ناچێ، چۆن ئەمنەکان تەقەیان دەکرد، باشبوو کەس نەکوژرا، کاتێک گەیشتینە جادەی سەرەکی رووناکی – ئیسکان، خۆپیشاندەرەکان هێرشیان کردە سەر پاسێکی -ئامانەیەکی- مەسڵحە و سووتاندیان چەند دڵمان پێخۆشبوو، گرنگ ئەوەیە زیانێک بەحکومەت بگەیەنین، تەقەی ئەمن و پۆلیس زیاتر بوو، هەر یەک بەلایەکدا پەرتەی کرد، کەوتنە ناو کۆڵانان.

گوێمان ل□ئ□□زگەی سەرەوە – کورد- دەگرت، چەند پێی شاگەشکە دەبووین، چۆن باسی ئەو خۆپیشاندانەی دەکرد..بەبەرگری و بەرەنگاربوونەوەی نەتەوەیەک هاواری دەکرد و دەیگوت: ئەوەتا کوڕان و کچانی کورد.

سەیرە کاتێک پۆلیس و ئەمنەکان بدوای پێشمەرگە دەگەڕان لەناو شارە

پەیڕەوی گرتنی -کمل اربعین- چل کەسیان سواری دەستگیر دەکرد، بەبێ ئەوەی هیچ شتێکی لێ بپرسن، ئەو گەنجانەی دەخرانە نێو ئەو پاسەوە وەک ئەوەی بچنە سەیران تا سەرا گۆرانیان دەگوت، نەێاندەزانی ئەوان گیراون، ئەوکاتە ئاگادار دەبوونەوە، ئەوان گیراون، کە خۆیان ل▯ نێو تەلەبەندا دەبینیەوە، درەنگ لەسەعات 9ی شەو پێیانگوتین ریزبن، کاتێک گەیشتم من پێیگوتم : ناوت چییە، منیش گوتم ناوم رەسووڵ عەزیز-ە

- باشە جارێکی دیکە نامەوێ چڕوچاوت ببینمەوە، رووخسارت ب▯ پێشمەرگە دەچێ.
  (سەیری وێنەیەکی دەکرد) بەڵام ئەوە تەمەنی لەتۆ گەورەترە، دەموچاوت بەو پێشمەرگەیە دەچێ، بەڵام ئەو تەمەنی زۆر لەتۆ؟گەورەترە، بڕۆ جارێکی دیکە نەتبینمەوە.
  لەبیرمە کاتێک پێشمەرگە لەو پەڕی هێزدا بوو، لەدرەنگانی شەو دەهاتنە ناو شار وەک گەڕەکەکان باداوە و مەنتکاوە و 92، چەند دڵمان پێخۆشبوو، ئەوکاتەی چوونە ناو مزگەوت سروودی ئەی رەقیب و ئ یان ئەی شەهیدان.- لە بڵندگۆیی مزگەوتەکان پەخش دەکرد، ئێمەی گەنج و هەرزکار باڵامان زیاتر دەبوو.
  ئەمە بەشی یەکەمە، لەوانەشە دوا بەش بێ، لەبارەی چۆنیەتی هەڵخەڵەتاندنی هەرزەکاڕ و گەنجی کورد لەساڵانی هەشتاکانی سەدەی رابردوو.

تێکست و پەراوێز.. نەژاد عزیز سورمێ

یەکێك لەو تونێڵانەی فەرهەنگ و چاندی کوردی تێکەوتووە ، بە پاشدانی واقیع و شوێنهەڵگریی لێکدانەوە و ڕوانینی مۆدی خواستراوە ؛ کە لە واقیعێکی نامۆدا سەرچاوەیان گرتووە..
ئەمە وایکردووە کاردانەوەی بزاوتی نووسین بەگشتی و کاری ڕۆژنامەنووسی بەتایبەتی زۆرجار بەکەناری پرسەکاندا بەڕێوە بێ و

ئەو دیوەی نەبینێ پێویستە بیبینێ..

لە نێوان خوێندنەوەی واقیع و خواستنی واقیعێکی خوێندراوەی نامۆ بەدیدی تر، کە دەرهاوردەکانی زادەی پەروەردە و لێڕوانینی کۆمەڵگەیەکی جیاوازە و بۆ کۆمەڵگەیەکی داخراوی وەك کۆمەڵگەی ئێمە لە جێوەڕێی (مراوحة) زیاتری بەرهەم نەهێناوە ، کە نە زەینڕوونی و نە پێشزانی تێدا بەدی ناکرێ.

تۆ تەماشا! هەموو ئەو هەستانەوە و دابڕانان لە چەقبەستووی ڕۆژگارێکی دیاریکراو کە دراونەتە پاڵ ئەو زاتانەی خزمەتی مرۆڤایەتییان کردووە ، لە چەق و ناوەندی واقیعی خۆیانەوە دەستیان پێکردووە و بەچاوی واقیعخوێنی لە کۆمەڵگەی خۆیان ڕوانیوە و پرس و کێشەکانیان داوەتە بەر شەوقی ڕوناهی و لێی خوردبوونەتەوە و هێزی بینینی ئایندەیان تێدا ورووژاوە ، چونکە واقیعی خۆیان خوێندۆتەوە ، نەك کولتووری واقیعێکی دیکەی نامۆیان بە نابەڵەدی بۆ داڕشتبێتەوە.. ئەمە لەژێر هەر ناوێك و بەهەر نیازێك بۆ ڕێ پێ هەڵەکردن و دوورکەوتنەوەیە لەو هزر و دیتنانەی زۆرجار بەشێوەیەك لە شێوەکان لەزەینی میللی و خەڵکی جادە دەیانبیستین و حسابێکیان بۆ ناکەین.. ئەو لە گرێژنەچوونەش بەهیچ نایەتەوە جێ ئەگەر پشتیوانی خوێندنەوە و خۆپێگەیاندن و ئەزموونی تاقیکراوەی لەگەڵدا نەبێت.

ئەو هەوڵانەیش کە لە خوێندنەوەی واقیعێکی جیاوازەوە سەرچاوە دەگرن بێهوودە دەبن ئەگەر دەقەبەری واقیعی خۆمان نەکرێن ، کە سەرەنجام چەندی بڕۆین ئەوسەری تونێلمان لێ دەرناکەوێ..

چاوخشاندنێک بە کۆنسێپتی “شەهرام نازری” لە کۆنفرانسی نێودەوڵەتی ژینۆسایدی کوردی فەیلی

مۆنسوور جیهانی –

“حەمیدڕەزا عاتفی” ڕۆژنامەنووس و ئەندامی لیژنەی بەڕێوەبەرایەتی بنکەی توێژەرانی مۆسیقای ئێران لە وتارێکدا بە ناوی “دەردێک بەرانبەر بە هەزاران دەرمان”، چاوی خشاندووە بە کۆنسێرتی مامۆستا “شەهرام نازری” لە کۆنفرانسی زانستی نێودەوڵەتی ژینۆسایدی کوردی فەیلی کە لە شاری هەولێر بەڕێوەچوو.

یەکەمین کۆنفرانسی زانستی نێودەوڵەتی بە بۆنەی چل و سێیەمین ساڵیادی ژینۆسایدی Genocide گەلی کوردستان بە ناونیشانی “ژینۆسایدی کوردی فەیلی” بە ئامادەبوون و ئاخاوتنی کەسایەتییە بەرچاوە سیاسی و زانستییەکانی هەرێمی کوردستان و وڵاتانی جۆراوجۆر، بە هەوڵی زانکۆکانی سەلاحەدینی هەولێر، دهۆک و سۆران و هەروەها بە دەنگی گۆرانیبێژی ناوداری کورد مامۆستا “شەهرام نازری” بە هاوڕێیەتی لەگەڵ گروپی موزیکی “سانیار” بە سەرپەرەستی موزیکزانی بۆئێزموونی کورد “فەرید ئیلهامی” لە ڕۆژانی ٢ تا ٥ی مایی ٢٠٢٣ لە هۆڵی “سەعد ئەبدوڵڵا” لە شاری هەولێر پێتەختی هەرێمی کوردستان بەڕێوەچوو.

لەم کۆنفرانسە زانستییەدا، نوێنەری ناوەندە جۆراوجۆرەکان، بەرپرسانی باڵای سیاسی و کەلتووری هەرێمی کوردستان و وڵاتانی جۆراوجۆر تیایدا ئامادەبوون و سەبارەت بەم کارەساتە دڵتەزێنە و کۆمەڵکوژی دڕندانەی هەشتاکانی زایینی هاتنە ئاخاوتن کە وێرانبوونی سەدان گوندی کوردستان و هەروەها شەهیدبوونی دەیان هەزار کەس لە مرۆڤە بێتاوانەکانی لێکەوتەوە و لە کۆتایی قسەکانیاندا ئەو ڕووداو دڵتەزێنەیان مەحکووم دەکرد.

بەڕێوەچوونی ئەم جۆرە بەرنامانە کە لە ئاستی نێودەوڵەتیدا بەڕێوەدەچێت، کاریگەری بەرچاو و هەرمانی لە ڕوونکردنەوەی زەینی بیرە گشتییەکانی خەڵکی جیهان دادەنێت و باشترین کار و شێوازێکی شارستانییە بۆ ئەوەی کە ئەم جۆرە کارەساتە دڵتەزێنانە دووبارە نەبنەوە.

بێگومان تەنیا بە گەشەکردنی کەلتوور و بردنەسەرێی ئاستی زانستە مرۆییەکانە کە دەتوانین بەردەوام هیوامان بە ئاسایش و پێشکەوتوویی گەلەکەمان بێت و بەرپرسانی کەلتووری هەرێمی کوردستان بە باشی هەستیان بەم کارە گرینگە کردووە کە هیچ هێزێک بەرزتر لە هێزی کەلتوور نییە وەکوو ژێرخانێکی بنەڕەتی بۆ گەشەکردنی و بەرەوپێشچوون لە هەموو کۆڵەکە گرینگەکانی حکومڕانی لەوانە؛ ئابووری، سیاسەت و زانستە کۆمەڵایەتییەکانی دیکە.

بەلام لە تەنیشت بەڕێوەچوونی ئەم کۆنفرانسە گرینگەدا، ڕووداوێکی بەنرخ و سرنجڕاکێش هاتە ئاراوە کە جێی ڕامانە و ئەویش بەڕێوەچوونی مۆسیقای کوردی بوو لە لایەن گرووپی موزیکی “سانیار” بە سەرپەرەستی “فەرید ئیلهامی” و بە دەنگی هەرمانی مامۆستا “شەهرام نازری”.

“شەهرام نازری” بێگومان، یەکێک لە ڕوخسارە هەرمانەکانی مۆسیقای کوردی دێتە ئەژمار و پێگەیەکی تایبەتی لە ناو خەڵکانی بەشە جۆراوجەرەکانی کوردستاندا هەیە.

شارەزاییەکی ئەوتۆی لە مۆسیقای ئێران هەیە، بیرکردنەوە، خوێندنەوە و ئاگادارییەکی باشی لە شیعر و ئەدەبی فارسی هەیە و هەروەها ئەزموونی هاوکاری لەگەڵ موزیکزانانی گەورە و بەرجەستەی ئێرانیدا هەیە و بەرهەمی هەرمان و مەقامی بێوێنەی لە ئاستی نەتەوەیی و دەرەوەی ئێراندا بڵاوکردۆتەوە و کاریگەری بەرچاویی داناوە و جێی پەنجەی بەم هونەرە ڕەسەنەوە دیارە. هەمووی ئەم کارانە نازری گەیاندۆتە لووتکەیەک کە بێتە شانازی هەموو ئێرانییەک و هەمووی ئەمانە وەکوو کانیاوێکی بێوێنە، بنچینەی ئەم نەمامە جوانە لە داوێنی نەتەوەی کۆنی کورد پەروەردە بووە و بەسەر ئاسمانی کەلتوور و هونەری کوردستان باڵی کێشاوە.

نازری وەکوو کانزایەکی هونەری بە هەر دوو زمانی کوردی و فارسی بەرهەمی درەوشاوە و بەوپەڕی جوانی و ئاست بەرزی خوڵقاندووە و ئەوە گەورەترین و نایابترین تایبەتمەندی هونەری ئەم هونەرمەندە بەرچاوەی سەردەمی ئێمەیە.

لێهاتوویی جوان و خوڵقێنەری نازری لە ئاوازدانان و سازکردنی مێلۆدی و تەنانەت ژەنیاریی، یەکێکی دیکە لە تایبەتمەندییەکانی ئەم گۆرانیبێژە ناودارەیە.

بێجگە لە تەواوی ئەم تایبەتمەندییە هونەریانە کە تا ڕادەیەکی کەم ئاماژەن پێکردن؛ کەسایەتی هونەری نازری کەسایەتییەکی تەواوکەر و هەمە لایەنەیە و بە لەبەرچاوگرتنی چەندین دەیە چالاکی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی و زەینی وریا و سروشتی ڕخنەگرانەی کە هەیەتی لە تێکەڵاوکردنی شیعر و مۆسیقا، وردبینییەکی زۆر ژیرانە، ڕازاندنەوە و جوانکردنی مێلۆدی و هەروەها لە چاککردن و چنینی پارچە موزیکەکان، شارەزاییەکی بێوێنەی هەیە.

وەکوو نووسەری ئەم وتارە، بەختەوەرم و لە هەندێک هاوکارییەکانی

نازری لەگەڵ ئاوازدانەرە بەناوبانگەکاندا لە نزیکەوە ئامادەبووم و بەم بۆنەیەوە لە دەربڕینی زۆر ورد و مامۆستایانەی نازری بە باشی ئاگادارم.

ئەم دەسپێکە کورتە ئاماژە بەم خاڵە بوو کە هەڵبژاردنی پارچە مۆسیقای “زامی دەرد” بۆ پێشکەش کردن لە کۆنفڕانسی زانستی نێودەوڵەتی ژینۆسایدی کوردی فەیلی، بەو پەڕی مامۆستاییەوە دەستنیشان کراوە. بە پێی ئەو زانیاریانەی کە بە دەستمان گەیشتووە، پلانی بەڕێوەچوونی مۆسیقای کۆنفڕانس لە ماوەیەکی زۆر کەمدا مسۆگەر بووە و پێشکەش کردنی پارچە مۆسیقایەک لە لایەنی هاوچەشنی و پەیوەندی کە لە بنەڕەتدا وەکوو ئەوە دەچێت کە بۆ ئەم بۆنەیە سازکراوە و مۆسیقای بۆ دابەشکراوە، جێگای ڕێز و پێزانینە. لە هەمان کاتدا، هەڵبژاردن و پێشکەش کردنی ئەم پارچە مۆسیقایە شاکارێکی بێخەوش دێتە ئەژمار.

پارچە مۆسیقای “زامی دەرد” بە ئاوازدانەری “شەهرام نازری” بە پێی مەقامی “مەجنوونی”یە کە ساڵانێکی زۆر پێش ئێستا بە دابەشکردنی موزیکزانی کورد “عەلیڕەزا فەیز بەشی پوور” لە ئەڵبوومی “ئاوازی ئەساتیر” واتە “مەقامە ئەفسانەییەکان” لە ئێران بڵاوبۆتەوە و زۆر سەیرە کە تاکوو ئێستا لە هیچ کۆنسێڕتێک لە ناوخۆی ئێران پێشکەش نەکراوە.

دەقی شیعرەکە کاریگەرە و لە هۆنراوەکانی سەید “ساڵح ماهیدەشتی”یە کە لە خەم و پەژارەی خۆشەویستێکدا نووسیوییەتی؛ زۆر جوان و لە ڕاستیدا وشەکان، وشەی دیمەنییە. سووتانی ناخی بەجێماوێک کە لە زوڵم و زۆری زاڵمانی ڕۆژگار، سەری خۆی هەڵدەگرێت و دەچێت بۆ بیابان و بە هۆی کۆچی یار و دیارەکەیدا هاوار دەکات، شایەد ڕاڤەی ناڵاندنی هونەرمەندانە، ڕاڤەیەکی دوور لە زەین نەبێت. ئەو نەوا ئاسمانییە و ئەو سۆزەی مێلۆدییەکە و ئەو دابەشکردنەی “فەرید ئیلهامی” و پێشکەش کردنی بێوێنە و مامۆستایانەی “شەهرام نازری” کە دزەی دەکردە سلوولی تاکی گوێگرانەوە؛ تەلاری “سەعد عەبدوڵڵا”ی بردبووە بێدەنگییەکی پڕماناوە. بە وتەی ئەدیبان، شەپۆلی مۆسیقا لە بن ددانەوە تا ناخی گیان، بیسەران و ئامادەبووانی داگرتبوو.

پارچە مۆسیقای “زامی دەرد”، دەردی کارەساتی کۆمەڵکوژی کوردەکان لە دوای ٣٥ ساڵ لە ناخی هەموو ئامادەبوواندا زیندوو کردەوە و تا ئەو ڕادەیە سەرسامی کردن کە وەسف ناکرێت.

لە بەشێکی دیکە لە پێشکەش کردنی مۆسیقای ئەم کۆنفڕانسەدا، گروپی موزیکی “سانیار” بە بڕێی بوونی مامۆستا نازری چەندین پارچە مۆسیقای ماتەمین، تایبەت بە ڕێوڕەسمی کوردی فەیلیان پێشکەش کرد. شیعری جوانی “بێهرووز تاهیری” و تێکەڵاوکردنی دەنگە چەند هەزار ساڵەکانی هۆرە و مۆر، بە وردبینی و شارەزاییەوە پێکەوە چندرابوون کە بۆ ساتەوەختێک هەناسەی هەموانی لە سینگدا بەند دەکرد. پەخشی دیمەن گەلێک لە ئەرشیفی ژینۆسایدی کوردی فەیلی وەرگیراو لە ئەرشیفی تایبەتی توێژەری کورد خاتوو “عەداڵەت عومەر” کە لە لایەن “فەرید ئیلهامی” مۆنتاژ کرابوو، ئەوەندەی دیکە قەوارەی زام و دەردی کۆمەڵکوژی فەیلییەکانی بۆ ئامادەبوانی بیانی بە شێوەی وێنە دەگێڕاوە.

بێگومان پێشکەش کردنی ئەم مۆسیقایە لەم کۆنفڕانسەدا، خاڵێکی گرینگ و بەرچاو بۆ هەموو کاربەدەستانی بەڕێوەبەری ڕێوڕەسمەکە بوو و دەبێت سوپاسی تاک تاکی ئەندامانی گروپی موزیکی “سانیار” و “فەرید ئیلهامی” سەرپەرەستە هەست ناسک و چالاکە و هەروەها بەرپرسانی ئەم ساڵیادە بکەین.

ئەندامانی گروپی موزیکی “سانیار” لە کۆنفڕانسی زانستی نێودەوڵەتی ژینۆسایدی کوردی فەیلی بریتی بوون لە: “فەرید ئیلهامی” سەرپەرەستی گرووپ، گۆرانیبێژ و ژەنیاری تەنبوور، “سابیر نەزەرگاهی” ژەنیاری دیوان، “فەڕنوود ئیلهامی” ژەنیاری تەنبوور، “ئەمین حەیدەری” ژەنیاری عوود، “ئیحسان عەبدی پوور” ژەنیاری کەمانچە و زوڕنا، “نەبیل یۆسف شەریداوی” ژەنیاری دەف، “سپێهر زولنووری” ژەنیاری تەنبوور، “سەعید ئیمامی” ژەنیاری ئامێرە کوتراوەکان، “غەزالە شیرازی” ژەنیاری چەلۆ، “سەبا محەمەدی” ئاواز، “سەروەناز عاتفی” ژەنیاری تەنبوور و “دیانا مورادی” ژەنیاری تەنبوور.

لینکی دانلۆدی کۆنسێرتەکانی گروپی موزیکی “سانیار” لە کۆنفڕانسی ژینۆسایدی کوردی فەیلی:
https://we.tl/t-XNYJn6hVxL

GFK

GFK